

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง
พฤติกรรมการสอนนาฏศิลป์ไทยในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ผู้วิจัยได้แบ่งสาระสำคัญตามลำดับหัวข้อ
ดังนี้

- ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนที่มีประสิทธิภาพ
ความหมายและความสำคัญของการสอน
ลักษณะการสอนที่ดี
พฤติกรรมการสอนในชั้นเรียน
การประเมินพฤติกรรมการสอนของอาจารย์
- ตอนที่ 2 การเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย
การจัดการศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์
หลักสูตรและลักษณะการเรียนการสอนของวิทยาลัยนาฏศิลป์
การสอนนาฏศิลป์ไทย
- ตอนที่ 3 การศึกษาเกี่ยวกับการสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์
การสังเกตพฤติกรรมการสอน
การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอน

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนที่มีประสิทธิภาพ

ความหมายและความสำคัญของการสอน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า "การสอน" ไว้หลายแง่หลายมุมตาม
แนวความคิดของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป เช่น

คาร์เตอร์ วิ กูด (Good, 1973) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสอน คือ การจัด
ประสบการณ์ หรือสภาพการณ์ หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น
หรือการสอน หมายถึง การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียน ตามสถานศึกษาทั่ว ๆ ไป

นอกจากความหมายที่อธิบายถึงกระบวนการที่เน้นผู้สอนแล้ว เกจได้อธิบายไว้ เกี่ยวข้องกับผู้เรียนด้วยว่า การสอนเป็นศิลปะที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ ซึ่งผู้สอน จะต้องเตรียมการสอน และจัดสถานการณ์ หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ได้สะดวกที่สุด (Gage, 1969)

ส่วนความหมายของการสอนที่อธิบายกระบวนการนั้น ละออ การุณยวณิช (2518) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า การสอน หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่ กระทำหรือส่งเสริม หรือการอำนวยความสะดวกให้บุคคลได้เจริญงอกงามขึ้นมา โดยความหมายทั้ง ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และสามารถปรับตัวเองให้ชีวิตมีความสุข

ความหมายที่มีผู้ให้ไว้ใกล้เคียงกับคำอธิบายข้างต้นก็คือ การสอนเป็นกระบวนการ แห่งการร่วมมือระหว่างครูกับผู้เรียน เป็นกระบวนการที่มีทั้งปฏิริยาร่วม บรรยากาศที่ครู กับผู้เรียนเข้าใจกันยอมส่งเสริมความงอกงามทางด้านสติปัญญาเพียงด้านเดียว แต่น่าจะมีความงอกงามด้านอื่น ๆ อีกด้วย บรรยากาศแห่งความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเป็นกันเอง จะช่วยให้การสอนบรรลุผลสำเร็จ ไม่ว่าจะในห้องเรียน ในบ้าน หรือสถานที่ใดก็ตาม (เป็รื่อง กุมท, 2517)

นอกจากนี้ นางุเจลิยว สุมาวงศ์ และคณะ (2513) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การ สอน หมายถึง วิธีหรือกระบวนการต่าง ๆ ที่ครูใช้ เช่น การบอก การถาม การสาธิต ทั้งนี้ ด้วยความมุ่งหมายที่จะให้นักศึกษาได้รับรู้และเข้าใจสิ่งที่ครูสอน

จากความหมายของการสอนในทัศนะของนักการศึกษา ดังที่ได้กล่าวมาแล้วจะ เห็น ได้ว่าการสอนเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งส่วนหนึ่งของการศึกษา เป็นกระบวนการ (process) ในการให้การศึกษ ซึ่งผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้โดยสะดวก นักการศึกษา บางท่านถือว่า วิธีสอนมีความสำคัญยิ่งกว่าเนื้อหา หรือความรู้ที่ต้องสอนจริงเสียอีก (พนัส หันนาคินทร์, 2514) ทั้งนี้เพราะถ้าผู้สอนรู้จักใช้วิธีสอน (method of teaching) ที่ดีที่ เหมาะสมแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียน ดังนี้

1. ได้รับความรู้และมีความเข้าใจในบทเรียน ในวิชาที่ครูสอน
2. มีทักษะและความชำนาญในวิชาการที่เรียนรู้นั้น
3. มีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียนรู้นั้น
4. มีความสามารถนำสิ่งต่าง ๆ ไปใช้ได้
5. สามารถนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันได้

6. สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปได้

ลักษณะการสอนที่ดี

การสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญของวิชาชีพครู การสอนเป็นศิลปะที่ผู้สอนแต่ละคนเลือกมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอน ได้มีการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะการสอนที่ดีมากมาย ผลวิจัยที่ได้รับแตกต่างกันออกไปตามเวลา สถานที่ เนื้อหา และวิธีสอน Wotruba and Wright (1975) ได้ศึกษาผลงานวิจัยจำนวน 21 ชิ้น พบความสอดคล้องของลักษณะการสอนที่มีประสิทธิภาพซึ่งจะเลือกมาเฉพาะ 6 ลักษณะแรกคือ

1. ทักษะการสื่อความหมาย
2. ทักษะที่ติดต่อผู้เรียน
3. ความรู้ในเนื้อหาวิชา
4. การจัดระบบของเนื้อหาและวิชา
5. ความสนใจในเนื้อหาวิชา
6. ความยุติธรรมในการสอนและการให้คะแนน

จากการศึกษาความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ 1 ของคณะอักษรศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ และคณะครุศาสตร์ ที่เรียนวิชาการศึกษาทั่วไป เกี่ยวกับทักษะที่มีต่อการสอนของอาจารย์พบว่า (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2520)

1. ทักษะที่มีต่อการสอนแบบต่าง ๆ ในด้านวิธีสอนของอาจารย์ที่นิสิตชอบและเห็นว่า มีประโยชน์ที่สุดคือพบว่า นิสิตชอบการสอนแบบบรรยายมากที่สุด ส่วนการสอนที่เห็นว่า มีประโยชน์มากที่สุด คือ การสอบแบบฝึกปฏิบัติ
2. ทักษะที่มีต่อคุณลักษณะของผู้บรรยายที่ดี คือ มีประสบการณ์ในวิชาที่สอน รู้เนื้อหาอย่างดี เตรียมการสอนอย่างดี พูดดังฟังชัด มีอารมณ์ขัน
3. ทักษะที่มีต่อเนื้อหาการบรรยายที่น่าสนใจ คือ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เป็นความรู้ใหม่ทันสมัย เนื้อหาใกล้ตัวผู้เรียน
4. วิธีการบรรยายที่ดี คือ ลำดับเนื้อหาเป็นขั้นตอน ใช้คำพูด รัดกุม ชัดเจน เข้าใจง่าย เขียนหัวข้อสำคัญบนกระดานดำ มีเอกสารประกอบการบรรยาย มีการนำเข้าสู่การบรรยาย เน้นสิ่งที่ควรเน้น พูดให้ผู้ฟังมองเห็นภาพได้ เน้นหัวข้อและอธิบายตัวอย่าง บอกล่วงหน้าว่าจะพูดเรื่องอะไร เล่าเกร็ดหรือเรื่องประกอบ

จากงานวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การสอนมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้เป็น อย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งวิธีการสอนของครูนับเป็นหัวใจสำคัญใน การนำผู้เรียนไปสู่จุดหมาย แต่การที่จะนำวิธีใดมาเป็นหลักนั้นคงจะไม่มีแบบแผนแน่ชัด ขึ้นอยู่ กับผู้สอนที่จะนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ซึ่งมีหลักในการพิจารณา ดังนี้

1. ความเหมาะสมด้านตัวผู้สอน ว่าผู้สอนมีความรู้ ความสนใจในด้านใดหรือถนัด วิธีใด
2. ความเหมาะสมด้านเนื้อหาวิชาที่สอน ถ้าเนื้อหาเป็นข้อมูลทางทฤษฎีก็อาจใช้ วิธีการบรรยาย ถ้าเป็นเนื้อหาที่ต้องถกเถียงก็อาจใช้การอภิปราย และถ้าต้องการให้ฝึกฝนก็ ใช้การฝึกปฏิบัติ เป็นต้น
3. ความเหมาะสมด้านจุดมุ่งหมายการสอน
4. ความเหมาะสมด้านจำนวนและลักษณะของผู้เรียน
5. ความเหมาะสมด้านบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

(ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2524)

เกณฑ์พิจารณาคัดเลือกวิธีสอน

<u>การบรรยาย</u>	<u>การอภิปราย</u>	<u>การฝึกปฏิบัติรายบุคคล</u>
เหมาะสมสำหรับ	เหมาะสมสำหรับ	เหมาะสมสำหรับ
ก. ลักษณะเนื้อหาที่เป็น ข้อมูล ทฤษฎี หลักการ	ก. ลักษณะเนื้อหาเป็น ปัญหา ข้อคิด ความเห็น	ก. ลักษณะเนื้อหาเป็นการ ฝึกฝน ต้องการความ ชำนาญ
ข. จำนวนผู้เรียนมาก 70-100-300 คน	ข. จำนวนผู้เรียนปานกลาง 10-20-30 คน	ข. จำนวน 1-3-7 คน
ค. ลักษณะผู้เรียน ประสบการณ์น้อย ข้อมูล น้อย	ค. ลักษณะผู้เรียนมี ประสบการณ์มาก อาวุโสมากขึ้น	ค. ลักษณะผู้เรียนต้องการ ฝึกฝนเป็นงานอาชีพ

การสอนแบบบรรยายเป็นการสอนที่ผู้สอนระดับอุดมศึกษาใช้กันอย่างกว้างขวาง แบ่งเป็น 3 รูปแบบคือ การบรรยายอย่างเป็นทางการ การบรรยายโดยใช้สื่อประสม และการบรรยายเชิงอภิปราย อย่างไรก็ตามการสอนแบบบรรยายโดยทั่วไปจะมีลำดับขั้นในการสอนดังนี้

ลำดับขั้นการสอน

การสอนควรมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นนำ เป็นขั้นที่ผู้สอนจะต้องสร้างความเป็นกันเองกับผู้เรียน สร้างความพร้อมในการเรียน ในการนำเข้าสู่เนื้อหา โดยทั่วไปจะเริ่มต้นด้วยการทบทวนการบรรยายในช่วงโมงก่อน เพื่อให้มีความต่อเนื่องกับเรื่องใหม่
2. ขั้นอธิบาย เป็นขั้นที่จะต้องอธิบายหรือบรรยายเนื้อหาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ดีที่สุด โดยการใช้เทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมกับเนื้อหา ผู้สอนและผู้เรียน มีการเสนอแนวคิดและเน้นประเด็นสำคัญของบทเรียน การยกตัวอย่าง และใช้อุปกรณ์การสอนมาประกอบ
3. ขั้นสรุป โดยทั่วไปการสรุปจะโยงเนื้อหาเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นเข้าด้วยกัน แล้วควรวิจารณ์หรือวิเคราะห์เนื้อหา นอกจากนี้ก่อนจะจบการบรรยายควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามปัญหาที่ไม่เข้าใจ หรือเรียกผู้เรียนเป็นบางคนจะเป็นการสร้างบรรยากาศให้ดีขึ้น

ขั้นตอนการสอนทั้ง 3 ขั้นนี้มิใช่เป็นกฎเกณฑ์ตายตัวเสมอไป บางครั้งในการบรรยายเราอาจสรุปหรืออธิบายได้และโดยไม่ต้องนำเรื่องก็ได้ แล้วแต่เนื้อหาและความเหมาะสมในแต่ละชั่วโมงหรือแต่ละครั้ง (ไพฑูริย์ ลินลาร์ตัน, 2524)

นอกจากนี้ เดวิส เค อีเวอร์ (Davies K.Ivor, 1980) ได้แบ่งลำดับขั้นการสอนออกเป็น 3 ขั้น โดยแยกให้เห็นขั้นตอนในการสอนทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติดังนี้

ความรู้	หลักการ หรือ ความคิดรวบยอด	การจัดระบบ	ทักษะ
1. <u>ขั้นนำ</u>	<u>ขั้นนำ</u>	<u>ขั้นนำ</u>	<u>ขั้นนำ</u>
2. <u>ขั้นการพัฒนา</u> 1) การสอน 2) การตีความ 3) การประยุกต์ ใช้	<u>ขั้นการพัฒนา</u> 1) การเสนอผลงาน 2) การเปรียบเทียบ 3) การกำหนด กฎเกณฑ์ 4) การประยุกต์ ใช้	<u>ขั้นการพัฒนา</u> 1) จุดประสงค์ 2) หลักการ 3) โครงสร้าง 4) การปฏิบัติการ 5) ความคลาด- เคลื่อน 6) การควบคุม	<u>ขั้นการพัฒนา</u> 1) ความปลอดภัย 2) การอธิบาย 3) การสาธิต ครั้งที่ 1 4) การอธิบาย 5) การสาธิต ครั้งที่ 2
3. <u>ขั้นสรุป</u> 1) การทบทวน 2) การทำตาม ความสามารถ 3) การเสริม หรือเพิ่มเติม	<u>ขั้นสรุป</u> 1) การทบทวน 2) การทำตาม ความสามารถ 3) การเสริมหรือ เพิ่มเติม	<u>ขั้นสรุป</u> 1) การทบทวน 2) การทำตาม ความสามารถ 3) การเสริมหรือ เพิ่มเติม	<u>ขั้นสรุป</u> 1) การเลียนแบบ 2) การแก้ไข 3) การเสริมหรือ เพิ่มเติม

การสอนในแต่ละขั้นจะใช้เวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือขั้นนำใช้เวลาร้อยละ 15 ของเวลาทั้งหมดในการฝึกภาคปฏิบัติ ส่วนภาคทฤษฎีใช้เวลาเพียงร้อยละ 10 ก็เพียงพอ สำหรับการสอนในภาคปฏิบัติร้อยละ 25 ของเวลาเรียน อาจารย์ควรใช้ในการสาธิต และ ร้อยละ 60 ที่เหลือให้ผู้ฝึกเลียนแบบครู โดยครูจะต้องเป็นผู้คอยควบคุม

การสอนแบบฝึกปฏิบัติ

การสอนแบบฝึกปฏิบัติ เป็นการสอนที่ต้องการสนองวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ ทำได้ และยังช่วยเสริมจูงม่งหมายด้านความรู้และเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ด้วย บางครั้งจึงเรียกชื่อการสอนแบบนี้ว่า การสอนแบบทดลอง การสอนแบบปฏิบัติการหรือ การฝึกฝน

การฝึกปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะทางกาย ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ (สังต์ อูทรานันท์, 2525)

ขั้นที่ 1 เป็นการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทักษะนั้น ๆ

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นของการฝึกหัดเพื่อให้เกิดทักษะ หรือเพื่อลดความผิดพลาดในการทำงานให้น้อยลงจนกระทั่งหมดไปในที่สุด

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นของการเกิดทักษะ ซึ่งสามารถทำสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างอัตโนมัติ

นอกจากนี้ เดวิส เค อีเวอร์ (Davies K.Ivor, 1980) ได้อธิบายถึงลำดับขั้นการสอนแบบฝึกปฏิบัติ ดังนี้

1. สาธิตทักษะทั้งหมดให้ผู้เรียน
2. แดกขั้นตอนของทักษะให้ย่อยลงและสาธิตแต่ละขั้นตอน
3. บอกวิธีการที่จะทำให้เกิดความชำนาญ
4. ให้ผู้เรียนเชื่อมโยงทักษะย่อย ๆ เป็นทักษะที่สมบูรณ์

จะเห็นได้ว่า การสอนแบบฝึกปฏิบัติมีขั้นตอนการสอนที่สำคัญคือ การให้ความรู้ การสาธิต และการฝึกหัดจนเกิดความชำนาญ ส่วนการสอนให้เกิดทักษะความชำนาญในการทำงานมีหลักการคือ

1. วิเคราะห์สิ่งที่จะให้ผู้เรียนได้รับนั้นว่าจะต้องฝึกทักษะส่วนไหนบ้าง และต่อเนื่องกันอย่างไร

2. ทำการวัดพฤติกรรมก่อนการเรียนทักษะนั้น ๆ ว่าผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานเพียงพอแล้วหรือยัง

3. จัดขั้นตอนการฝึกทักษะให้เป็นไปตามลำดับขั้นจากง่ายไปหายาก หรือจากพื้นฐานไปสู่สลับซับซ้อน

4. อธิบายและสาธิตการปฏิบัติงานในการฝึกทักษะต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้ดู

5. ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง โดยให้ฝึกหัดทำอย่างต่อเนื่องพร้อม ๆ กับให้รู้ความ

สำเร็จของการฝึกหัดด้วย

การใช้วิธีสอนในแต่ละแบบ อาจมีลำดับขั้นในการสอน และความละเอียดในการถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนแตกต่างกันไปบ้าง ขึ้นอยู่กับตัวผู้สอนและผู้เรียน ความสนใจ รวมทั้งลักษณะเนื้อหาวิชา และจุดมุ่งหมายแต่ละบทเรียนด้วย

เนื่องจากวิธีการสอนที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้น มีมากมายหลายวิธี และแต่ละวิธีย่อมมีทั้งผลดีและผลเสียแตกต่างกันไป (พัณณ์ น้อยแสงศรี, 2518) ไม่มีวิธีหนึ่งวิธีใดจะเหนือกว่าหรือดีกว่า หรือจะใช้กับทุกสถานการณ์ของการสอนได้ แต่ละสถานการณ์จะมีวิธีสอนที่เหมาะสมอยู่เพียงบางวิธีเท่านั้น ฉะนั้นผู้สอนควรเลือกใช้วิธีสอนและในบางครั้งก็อาจใช้หลายวิธีประกอบกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสนใจและเปลี่ยนบรรยากาศในชั้นเรียน

พฤติกรรมการสอนในชั้นเรียน

พฤติกรรมของอาจารย์ในชั้นเรียนจะเป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมชั้นเรียนและสร้างบรรยากาศในห้องเรียน เนื่องจากพฤติกรรมของอาจารย์จะแสดงให้เห็นสภาพความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักศึกษาว่าทัศนคติของอาจารย์ต่อนักศึกษาและนักศึกษาต่ออาจารย์เป็นอย่างไร นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชั้นเพียงใด ปฏิกริยาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนนี้เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงลักษณะการใช้อิทธิพลของอาจารย์ในชั้นเรียนอีกด้วย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ อิทธิพลทางตรง (Direct Influence) เป็นพฤติกรรมที่ครูแสดงออกแล้วทำให้นักศึกษาตอบสนองโดยการแสดงพฤติกรรมไปในทางที่อาจารย์ต้องการอย่างเลียงไม่ได้ (บัวบูชา ชื่อตรง, 2512) อาจารย์ที่ใช้อิทธิพลทางตรงในการควบคุมชั้นเรียน เป็นวิธีการที่ไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษา เพราะจะทำให้ศึกษารู้สึกอึดอัด ต้องระวังตัวขาดความอิสระและทำให้บรรยากาศในห้องเรียนเครียดไปด้วย (ชิรยุทธ์ เสนิงค์ ณ อุษยสา ในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2524)

อิทธิพลอีกลักษณะหนึ่งคือ อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Influence) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมของอาจารย์ที่แสดงออกมาแล้วทำให้นักศึกษาตอบสนองในลักษณะใดก็ได้ อิทธิพลลักษณะนี้จะเกิดขึ้นเมื่ออาจารย์แสดงออกในทางยอมรับหรือสนับสนุนความคิดเห็นและความรู้สึกของนักศึกษา ชมหรือให้กำลังใจ ถามคำถามเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และถามเพื่อช่วยให้เข้าใจบทเรียนมากขึ้น (บัวบูชา ชื่อตรง, 2512)

การสร้างบรรยากาศในห้องเรียนมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนมาก บรรยากาศของการเรียนรู้ควรเป็นบรรยากาศของการช่วยเหลือ การร่วมมือ การเห็นอกเห็นใจ และเคารพนับถือซึ่งกันและกัน การที่นักศึกษาจะเรียนรู้ได้ดี ตามหลักของการศึกษา หมายถึง นักศึกษาควรได้รับคำแนะนำ ควรได้รับการชี้แนะ กระตุ้นเตือนให้เห็นความสำคัญ เห็นคุณค่า และความหมายของสิ่งที่จะเรียน ดังนั้นอาจารย์จึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือ จัดสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมให้เป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้อาจารย์จะต้องให้ความรัก ความอบอุ่น และเป็นกันเองกับนักศึกษา สอดรับและพยายามสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา และระหว่างนักศึกษาด้วยกันเองให้เกิดขึ้น (ธีรยุทธ์ เสนิงค์ ณ ออยุธยา ในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2524)

เดวิด จี ไรอันส์ (David G. Ryans, 1960 อ้างถึงใน พันธุ์ศักดิ์ พลสารรัมย์, 2532) ได้ศึกษาเพื่อค้นหาพฤติกรรมของอาจารย์ที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ และรวบรวมพฤติกรรมไว้ดังนี้

<u>พฤติกรรมที่ดี</u>	<u>พฤติกรรมที่ไม่ดี</u>
1. ตั้งตัวอยู่เสมอ	1. ทำทางหยอหยงเอาเปรียบ
2. สนใจตัวนักเรียนและกิจกรรมของชั้น	2. ไม่สนใจนักเรียนและกิจกรรมของชั้น
3. ร่าเริงแจ่มใส	3. อาจารย์เห็นทุกอย่างเศร้าไปหมด
4. ควบคุมตนเองได้ไม่ผิดพลาดง่าย	4. ควบคุมตนเองไม่ได้ โกรธง่าย
5. มีอารมณ์ขัน	5. เคร่งขรึม
6. สอดรับเมื่อทำผิด	6. ไม่ยอมรับความผิดของคน
7. ไม่ลำเอียงสนใจเฉพาะนักเรียนบางคน	7. ลำเอียงสนใจเฉพาะนักเรียนบางคน
8. มีความอดทน	8. ท้อถอยอ่อนแอ
9. แสดงความเข้าใจนักเรียน	9. ขาดความเมตตากรุณา
10. แสดงความเป็นเพื่อนและสุภาพต่อนักเรียน	10. ไม่ให้ความสนิทสนมกับนักเรียน
11. ช่วยเหลือปัญหาส่วนตัวของนักเรียนเท่า ๆ กับปัญหาการเรียน	11. สนใจเฉพาะด้านการเรียนของนักเรียน

พฤติกรรมที่ดี

12. ยกย่องชมเชยผู้ทำงานดี
13. ยอมรับว่านักเรียนสามารถทำงาน
ยาก ๆ ได้
14. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
15. ส่งเสริมให้กำลังใจนักเรียน
16. เตรียมการสอนเป็นอย่างดี
17. มีการยืดหยุ่นการสอน ถ้าไม่เป็นไป
ตามแผน
18. ยอมรับความแตกต่างของนักเรียน
แต่ละคน
19. ใช้อุปกรณ์การสอนที่กระตุ้นให้นักเรียน
สนใจ
20. ใช้การสาธิตและการอธิบายช่วยให้
เกิดการเรียนรู้แจ่มแจ้ง
21. ให้คำชี้แจงอย่างแจ่มแจ้ง
22. สนับสนุนให้นักเรียนแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
และประเมินผลด้วยตนเอง
23. มีระเบียบวินัยดี
24. ให้ความช่วยเหลือนักเรียนด้วยความ
เต็มใจ

พฤติกรรมที่ไม่ดี

12. ไม่มีการยกย่องหรือปรับปรุงผู้เรียนให้
ดีขึ้น
13. ไม่เชื่อในความสามารถของผู้เรียน
14. ใช้ความคิดของตนเองเป็นใหญ่
15. ข้นทอนกำลังใจนักเรียน
16. ไม่เตรียมการสอน
17. ต้องสอนตามแบบแผนที่เตรียมไว้ไม่มี
การเปลี่ยนแปลง
18. ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียน
19. ใช้วัสดุและวิธีสอนที่ไม่น่าสนใจ
20. การสาธิตและการอธิบายไม่ชัดเจน
21. ให้คำชี้แจงคลุมเครือ
22. ไม่ให้โอกาสนักเรียนทำงานและ
ประเมินผลด้วยตนเอง
23. ทำอะไรตามใจชอบ
24. ให้ความช่วยเหลือนักเรียนอย่างเสีย
ไม่ได้

จากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะการสอนที่ดีและ
พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ สรุปได้ว่า การสอนที่มีประสิทธิภาพผู้สอนจะต้องมีความรู้
ในเนื้อหาวิชา มีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียน การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนที่เหมาะสม รวมทั้ง
การสร้างสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน อย่างไรก็ตามการถ่ายทอดลักษณะการ

สอนที่ดีเหล่านี้ ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสอนและวิธีสอนของอาจารย์ที่จะนำมาใช้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและเป็นลำดับขั้น

การประเมินพฤติกรรมการสอนของอาจารย์

คำจำกัดความของคำว่า "ประเมิน" ในความหมายเก่าหมายความถึง การตัดสินคุณค่า แต่ในความหมายใหม่ หมายความว่า กิจกรรมที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ใช้เพื่อให้ได้ข้อสรุปในเรื่องที่ต้องการประเมิน

การประเมินการสอน เป็นการพัฒนาการเรียนการสอนวิธีหนึ่ง ซึ่งถ้าต้องการพัฒนาการเรียนการสอน เราไม่อาจมองข้ามการประเมินผลการสอนไปได้ การจะพัฒนาอะไรไปทางไหนได้อย่างไร ต้องดูว่าสิ่งที่ทำอยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และมีปัญหาอะไรบ้าง (ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2526)

วิธีการเพื่อให้ได้ตัวเกณฑ์ในการวัดเพื่อศึกษานวัตกรรมของอาจารย์ ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ

1. พฤติกรรมของอาจารย์ในรูปของกระบวนการ (process) มักจะมุ่งที่พฤติกรรมของครูกับผู้เรียน
2. ผลที่ได้จากพฤติกรรมของครู (product) เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน
3. สิ่งที่ได้ด้วยกันกับพฤติกรรมของครู (concomitants) คือสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของครู

ในสามประการนี้ Ryans (1960 : อ้างถึงใน วรรณดี ม้าลำนอง และ ปรีชา นิลแก้ว, 2521) กล่าวว่า การวัดพฤติกรรมในรูปกระบวนการนั้น เป็นวิธีการที่ตรงที่สุดที่จะได้เกณฑ์ในการประเมินและทำนายพฤติกรรมของครู ดังนั้นพฤติกรรมของครู อาจารย์ที่ประทับใจผู้รายงานถือว่าเป็นพฤติกรรมที่เชื่อถือได้

การประเมินการสอนของอาจารย์อาจทำได้หลายวิธี ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ (2524) ได้เสนอแหล่งและที่มาของข้อมูลเพื่อการประเมินมี 5 ทางด้วยกันคือ การประเมินจาก

1. อาจารย์ผู้สอน
2. เพื่อนร่วมงาน
3. ผู้บังคับบัญชาหรือผู้ว่าจ้าง

4. ผลการสอบ

5. ตัวนักศึกษา

นอกจากนี้ ไอโอนิส (Ioanis, 1968 อ้างถึงใน ปิ่นวดี จิระนารักษ์, 2518) ได้เสนอแนะว่าความพยายามในการศึกษาและประเมินพฤติกรรมการสอนของอาจารย์นั้น นักวิจัยได้พยายามใช้วิธีการหลายวิธี และอาจกล่าวได้ว่า แนวทางสำคัญที่สามารถจะนำไปใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการสอนในชั้นเรียนมี 4 ทางด้วยกันคือ

1. รายการประเมินผลของศึกษานิเทศก์หรืออาจารย์ใหญ่
2. การสังเกตของผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ
3. การรายงานตัวเองของครู
4. การประเมินของผู้เรียน

การประเมินการสอนจะใช้วิธีการใด ควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย โอกาส และความสามารถในการใช้ แต่ตัวอาจารย์ผู้สอนเองเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการสอนและการปรับปรุงการสอน เพราะถ้าอาจารย์ผู้สอนเห็น เข้าใจ รู้จักตัวเองอย่างดีพอแล้ว และตระหนักในการที่จะทำดียิ่ง ๆ ขึ้นไป การสอนก็จะดีขึ้นตามไปด้วย

ตอนที่ 2 การเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย

การจัดการศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์

ศิลปะแห่งโขนละครฟ้อนรำ หรือที่เรียกกันเป็นคำขวัญว่านาฏศิลป์นั้น ถือกันว่าเป็นนาฏศิลป์แบบฉบับอันเป็นสัญลักษณ์ของชาติ เป็นเครื่องหมายแห่งความมั่งคั่งวัฒนธรรมอย่างสูงของไทย ผู้ที่จะแสดงนาฏศิลป์ได้นั้น นอกจากมีความเฉลียวฉลาดสามารถแล้ว จำต้องได้รับการอบรมฝึกสอนให้ฝึกฟ้อนรำตีปี่ชวา จึงรำได้ถูกทำนองของโบราณ (อนิต อยู่โพธิ์, 2516) นาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปะที่ประณีตบรรจงแบบหนึ่ง ซึ่งต้องฝึกฝนอบรมอย่างสม่ำเสมอ จึงจะสามารถแสดงได้อย่างงดงาม กรมศิลปากรได้พยายามอนุรักษ์และฟื้นฟูนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ของไทย อันเป็นศิลปะประจำชาติให้คงแก่การที่จะยืดยาวคงอยู่ตลอดไป โดยมีการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสอนนาฏศิลป์ขึ้น สำหรับเป็นแหล่งฝึกหัดสั่งสอนศิลปะดังกล่าวให้มั่นคงถาวรต่อไป สถานศึกษาแห่งแรกที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์คือวิทยาลัยนาฏศิลป์

วิทยาลัยนาฏศิลป์ เปิดสอนเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พุทธศักราช 2477 เดิมชื่อว่า โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ ผู้ก่อตั้งคือ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากร กรมศิลปากรได้จัดการศึกษาของโรงเรียนเข้าเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนศิลปากร เรียกชื่อ เฉพาะแผนกว่า โรงเรียนศิลปากรแผนกนาฏดุริยางค์ และได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนสังคีตศิลป์ ในปีพุทธศักราช 2485 ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 การศึกษาของโรงเรียนได้หยุดชะงักไประยะหนึ่ง ภายหลังเมื่อสงครามสิ้นสุดลง จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้ปรับปรุงการศึกษาและเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์ ในวันที่ 1 มกราคม พุทธศักราช 2515 ได้ยกฐานะจากโรงเรียนนาฏศิลป์ เป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ (กองศิลปศึกษา, 2528)

วิทยาลัยนาฏศิลป์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาสามัญและวิชาศิลปะ เพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพหรือเพื่อศึกษาต่อ โดยมุ่งหมายให้ผู้เรียนฝึกทักษะ ความถนัด และพัฒนาความสามารถ ความสนใจเพื่อให้เกิดความชำนาญอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนและสังคม (วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2531) วิทยาลัยนาฏศิลป์จึงต้องจัดให้มี สถานแวดล้อมทางวิชาการ โดยเน้นการเรียนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติให้เท่าเทียมกัน สอนให้นักศึกษารู้จักการนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนและทำงาน ส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักค้นคว้าประดิษฐ์และมีทักษะในการใช้ภาษา เพื่อสามารถนำความรู้ไปเผยแพร่หรือจัดทำเอกสารทางวิชาการด้านนาฏศิลป์ดนตรีได้ (จิราพร ธวัชวิเชียร, 2531) ลักษณะหนึ่งที่สำคัญของวิชานาฏศิลป์ก็คือเป็นวิชาที่เกี่ยวกับทักษะ ซึ่งหมายถึง วิชาที่ต้องมีการฝึกให้ถูกทาง การทำให้มีนิสัยฝึกตนเองจนเกิดความชำนาญ และการแก้ไขการฝึกที่ผิดวิธี ฉะนั้น การสอนที่เกี่ยวข้องกับทักษะก็คือ การสอนที่ต้องมีวิธีการบอกวิธีการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องทำตัวอย่างประกอบการอธิบายอาศัยความเจริญทางร่างกายและสติปัญญา (อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ และ จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์, 2525)

หลักสูตรและลักษณะการเรียนการสอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์

วิทยาลัยนาฏศิลป์ไทยได้จัดแบ่งการศึกษาเป็น 4 ระดับ (วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2531) คือ

1. ระดับนาฏศิลป์ขั้นต้น รับผู้เรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใช้ระยะเวลาเรียน 6 ภาคเรียน หรือ 3 ปีการศึกษา มีหน่วยการเรียนรวมทั้งสิ้น 120 หน่วยการเรียน ประกอบด้วย

วิชาสามัญ ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์
สังคมศึกษา พละนาฏศิลป์ ทักษะศิลป์ศึกษา

วิชาชั้นศิลป์ แบ่งเป็น 4 สาขาคือ

- ก. นาฏศิลป์ไทย ประกอบด้วย โขน ละคร
- ข. ดุริยางค์ไทย ประกอบด้วย พิณพาทย์ เครื่องสายไทย คีตศิลป์ไทย
- ค. ดุริยางค์สากลและคีตศิลป์สากล
- ง. นาฏศิลป์สากล

ผู้จบหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นต้น ได้รับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นต้น (เทียบเท่าประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนต้นทางสายสามัญ)

2. ระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง รับผู้เรียนที่จบนาฏศิลป์ชั้นต้น หรือมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้ระยะเวลา 6 ภาคเรียน หรือ 3 ปีการศึกษาต่อจากชั้นต้น มีหน่วยการเรียนรวมทั้งสิ้น 110 หน่วยการเรียน ประกอบด้วยวิชาสามัญและวิชาชั้นศิลป์ 4 สาขา เช่นเดียวกับนาฏศิลป์ชั้นต้น ผู้จบหลักสูตรนี้จะได้รับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นกลาง (เทียบเท่าประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนปลายทางสายสามัญ)

3. ระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจากระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง ใช้ระยะเวลาเรียน 4 ภาคเรียน หรือ 2 ปีการศึกษา มีหน่วยการเรียนรวมทั้งสิ้น 85 หน่วยการเรียน ประกอบด้วยวิชาสามัญ วิชาการศึกษา วิชาศิลป์ 4 สาขา เช่นเดียวกับระดับนาฏศิลป์ชั้นต้นและนาฏศิลป์ชั้นกลาง ผู้จบหลักสูตรนี้จะได้รับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง (เทียบเท่าอนุปริญญา)

4. ระดับปริญญา รับผู้เรียนที่จบประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง ใช้ระยะเวลาเรียน 4 ภาคเรียน หรือ 2 ปีการศึกษา มีหน่วยการเรียนรวมทั้งสิ้น 146 หน่วยการเรียน ประกอบด้วย วิชาพื้นฐาน วิชาการศึกษา วิชาชั้น และวิชาเลือกเสรี การศึกษาระดับนี้ กรมศิลปากรได้ขอสมทบกับสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ตั้งแต่ปีการศึกษา 2519 ผู้จบหลักสูตรนี้จะได้รับปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.)

วิทยาลัยนาฏศิลป์ ได้จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาตั้งแต่ระดับนาฏศิลป์ชั้นสูงจนถึงระดับปริญญาตรี สำหรับการศึกษาในระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง มีจุดมุ่งหมายของหลักสูตรดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ทางด้านนาฏศิลป์ ดุริยางค์คีตศิลป์ ทั้งไทยและสากล สามารถปฏิบัติงานในด้านการสอนหรือการแสดงตามสาขาวิชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ดนตรี รู้จักเลือกสรรผลงานที่มีคุณค่าทางศิลปะ เพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตประจำวัน
3. เพื่อให้รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีความสำนึกในความเป็นคนไทย การอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย อารมณ์รักชาติไว้ซึ่งชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และระบบการปกครองของไทย
4. ให้เข้าใจพื้นฐานและปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นของประเทศ และของโลก สามารถแก้ปัญหาโดยใช้วิจารณญาณได้อย่างเหมาะสม
5. เพื่อปลูกฝังและสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรม ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความมานะอดทน ความสำนึกในจรรยาอาชีพ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
6. ให้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม อันเป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษยชาติ เผยแพร่และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ
7. เพื่อส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มในงานศิลปะ สามารถสร้างผลงานในวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการแสดงออกอย่างมีอิสระ มีกิจนิสัยในการศึกษาค้นคว้าพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ สามารถวางแผนปฏิบัติงานและปัญหาด้วยหลักวิชา รู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ ยอมรับคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่นด้วยความเป็นธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2527)

หลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูงมุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถปฏิบัติด้านการสอนนาฏศิลป์ ดุริยางค์ คีตศิลป์ ทั้งไทยและสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ผลงานด้านนาฏศิลป์ดนตรี เลือกสรรผลงานที่มีค่าทางศิลปะเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ตระหนักในคุณค่าและรู้จักอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และสร้างผลงานในวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสามารถประกอบอาชีพรับราชการครูและศิลปินวิทยาลัยนาฏศิลป์ จึงได้วางแนวทางทั่วไปของแต่ละสาขาวิชาไว้เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความ

ชำนาญ สามารถประกอบอาชีพได้ตามต้องการของตลาดแรงงาน โดยให้ผู้เรียนเลือกแผนการเรียนในสาขาต่าง ๆ เช่น สาขานาฏศิลป์ไทย ได้แก่ โขน ละคร สาขาศรีongyangค์ไทย ได้แก่ ปี่พาทย์ เครื่องสาย และคีตศิลป์ไทย สาขาศรีongyangค์สากลและคีตศิลป์สากล และสาขานาฏศิลป์สากล โดยจัดการศึกษาตามโครงสร้างของหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูง นุทธศักราช 2527 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2527) ดังนี้

หลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูง (2527)

โครงสร้างหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูง แบ่งเป็น 4 กลุ่มวิชาดังนี้

1. วิชาพื้นฐาน จำนวน 20 หน่วยกิต
2. วิชาการศึกษา จำนวน 20 หน่วยกิต
3. วิชาชีพร จำนวน 42 หน่วยกิต
4. วิชาเลือกเสรี ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต

หลักสูตรสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย แยกเป็น 2 สาย คือ สายโขนและสายละคร

1. วิชาชีบบังคับ

- 1.1 ภาคทฤษฎี (เรียนเหมือนกันหมด) 30 หน่วยกิต
- 1.2 ภาคปฏิบัติ 14 หน่วยกิต

นักศึกษาที่เลือกสาขาใด จะแยกปฏิบัติตามสาขานั้น ๆ ยกเว้นบางรายวิชาที่

ทุกคนเรียนรวมกัน

2. วิชาชีพลเลือก

(รายละเอียดของโครงสร้างหลักสูตรทั้งหมดมีอยู่ในภาคผนวก)

หลักสูตรประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง นุทธศักราช 2527 นี้ ได้มีการวิจัยเพื่อประเมินหลักสูตรของ จีรานร ธวัชวิเชียร (2531) ซึ่งได้ประยุกต์ใช้แบบจำลอง Countenance ของ สเตกเป็นแนวทางในการประเมิน โดยการส่งแบบสอบถามและแบบประเมินไปยังผู้บริหารวิทยาลัย ครู-อาจารย์ และนักศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ 10 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า สิ่งนำเข้าหรือปัจจัยพื้นฐานของหลักสูตร อันได้แก่ จุดหมาย หลักการของหลักสูตร จุดประสงค์ มีความชัดเจน สอดคล้องกับความต้องการของสังคม มีความเป็นเอกลักษณ์ของวิชาชีพรและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงมาก จุดประสงค์กลุ่มวิชา หมวดวิชา มีความสอดคล้องกับจุดหมายและหลักการของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตรมีความเหมาะสม

กับเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในเกณฑ์การใช้หลักสูตร การจัดเนื้อหาวิชา เอื้อประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อขั้นสูงขึ้นไปได้มากตามที่จุดหมายของหลักสูตรกำหนด เมื่อปัจจัยพื้นฐานมีความเหมาะสมสอดคล้องกัน ส่งผลให้การดำเนินงานตามหลักสูตรส่วนใหญ่สามารถปฏิบัติได้ค่อนข้างครบถ้วนตามทฤษฎีและหลักการพัฒนาหลักสูตร พร้อมทั้งส่งผลให้ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ รวมทั้งมีคุณลักษณะและบุคลิกภาพที่ดีตามที่จุดหมายและหลักการของหลักสูตรกำหนดในระดับค่อนข้างมาก

จากการประเมินหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูง แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรนี้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกันทั้งในด้านโครงสร้าง จุดหมาย และหลักการทางด้านทฤษฎี อย่างไรก็ตาม การบริหารหลักสูตรจะไม่เกิดประสิทธิผล ถ้าอาจารย์ผู้สอนไม่สามารถในการถ่ายทอดเชิงปฏิบัติและมีวิธีการสอนที่ดี

การสอนนาฏศิลป์ไทย

1. หลักการสอนนาฏศิลป์ไทยที่สำคัญ แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1.1 หลักการสอนทั่วไป ได้แก่ หลักการสอนที่ได้รับแบบอย่างมาจากครูรุ่นก่อนที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา คือ สอนตามลำดับขั้น สอนให้เรียนด้วยการปฏิบัติ สอนตามกำหนดเวลาตามตาราง และสอนตามความสามารถของผู้รับการศึกษา แต่ในปัจจุบันได้มีการกำหนดรายวิชาให้สอนตามหลักสูตร ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องสอนตามหลักการสอนที่ได้กำหนดไว้หรือได้รับการศึกษามาตามหลักสูตร จากผลวิจัยของ ชมนาด โสภณ (2531) ซึ่งทำการศึกษาเรื่อง พัฒนาการของการศึกษาวิชาชาชีพนานาฏศิลป์ไทยในประเทศไทย ได้สรุปผลการวิจัยว่า การศึกษาวิชาชาชีพนานาฏศิลป์ไทยแบบแผนเดิม มีจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเพื่อความบันเทิง และพัฒนาขึ้นเป็นอาชีพ การถ่ายทอดความรู้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของครูเป็นหลัก ด้วยวิธีการให้ปฏิบัติเลียนแบบอย่างครู ยุคต่อมาคือยุคฟื้นฟูการศึกษาวิชาชาชีพนานาฏศิลป์ไทย ด้วยการจัดการศึกษาแบบระบบโรงเรียน แต่ยังคงใช้วิธีการศึกษาแบบเก่า ส่วนยุคที่ 3 ยุคการศึกษาวิชาชาชีพนานาฏศิลป์ไทยในสถาบันการศึกษา การจัดการศึกษาได้พัฒนามาสู่ระบบสากลอย่างสมบูรณ์อยู่ในความควบคุมของรัฐบาลเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รู้กว้าง พัฒนาการของหลักสูตรและการสอนวิชาชาชีพนานาฏศิลป์ไทยเปลี่ยนแปลงจากความพยายามในการ

อนุรักษ์สืบเนื่อง และถ่ายทอดความเป็นเลิศของศิลปวิทยาการไปสู่การเรียนการสอนตาม
บทบาทหน้าที่และเนื้อหาวิชาเพื่อให้เป็นไปตามหลักสูตร

การสอนวิชานาฏศิลป์ในสมัยโบราณเป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติ
ตามผู้สอน โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นหรือความขัดแย้งทางการทำงาน
(จรุญศรี วีระวานิช, 2526) ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนน้อย ซึ่งสอดคล้องกับ
งานวิจัยทางวิชาดนตรีของ อรุณ วิวัฒน์ประณี (2527) ได้ศึกษาการประเมินหลักสูตรวิชา
เอกดนตรีศึกษาในวิทยาลัยครู พบว่า ลักษณะการดำเนินการเรียนการสอนที่พบในอันดับต้น ๆ
ได้แก่ การเข้าเรียนสม่ำเสมอและตรงเวลา ทำงานและเสนอผลงานที่ได้รับมอบหมาย
ครบถ้วน ผักหัดและทำกิจกรรมเพิ่มเติมนอกเหนือจากชั้นเรียน และอันดับท้าย ๆ ซึ่งปฏิบัติ
น้อยที่สุด ได้แก่ การซักถามเมื่อเกิดความสงสัยหรือไม่เข้าใจ และการแสดงความคิดเห็น
ของตนในช่วงเวลาเรียน แสดงให้เห็นลักษณะการเรียนการสอนวิชาดนตรีที่ต้องอาศัยผู้สอนเป็น
ผู้ถ่ายทอดความรู้ กำหนดแนวปฏิบัติและการฝึกหัดให้นักศึกษา โดยนักศึกษาต้องปฏิบัติและ
ฝึกหัดตามเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับวิชานาฏศิลป์ไทย จึงไม่ค่อยได้ซักถามและแสดง
ความคิดเห็น อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาผู้สอนนอกจาก
จะเป็นแม่แบบให้ผู้เรียนแล้ว ยังต้องสามารถวิเคราะห์ท่ารำ พร้อมทั้งชี้แนะให้ผู้เรียนเกิด
ความเข้าใจมากขึ้น (โสภา กิมวงศ์โก, 2533) การสอนวิชานาฏศิลป์ไทยนั้นมีจุดมุ่งหมาย
ให้ผู้ศึกษามีความรู้ทางนาฏศิลป์ยิ่งขึ้น และดำรงรักษาส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ ที่
สำคัญคือ ปลูกฝังและส่งเสริมให้มีความรักในวิชานาฏศิลป์แก่ผู้เรียน (ประทีน พวงลำลือ,
2512)

อาจารย์ผู้สอนนาฏศิลป์ไทยในปัจจุบัน จึงควรเป็นอาจารย์ที่มีทั้งความรู้
ภาควิชาการ ได้แก่ วิชาการศึกษาและทฤษฎีศิลป์ ความชำนาญและภาคปฏิบัติด้านศิลปะซึ่ง
จะทำให้เป็น "นาฏศิลป์ชั้นครู" (Dancer-Instructor) ที่มีความสามารถทางสมอง มี
ความสมบูรณ์ของร่างกาย และมีพรสวรรค์เป็นความสามารถเฉพาะตนประกอบกันขึ้น เป็น
อาจารย์นาฏศิลป์ที่ดี สร้างสรรค์งานให้กับศิลปะของการศึกษาของไทยให้เจริญยิ่งขึ้นไป
อาจารย์นาฏศิลป์ที่ดีย่อมบริบูรณ์ด้วยการศึกษาและมีคุณลักษณะเหมาะสมแก่การเป็นอาจารย์สี่
ประการ คือ

1. อาจารย์ต้องอยากสอน

2. อาจารย์ต้องอยากเรียน
3. อาจารย์ต้องมีความรู้ในวิชาที่สอน
4. อาจารย์ต้องสอนเป็น (อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ และจตุรงค์ มนตรีศาสตร์, 2525)

นอกจากนี้การสอนนาฏศิลป์ไทยที่ดีจะต้องมีการยึดถือหลักในการปฏิบัติตัวด้วย ดังจะเห็นได้จากหลักยึดถือสำหรับปฏิบัติของครูจำเรียง นุชประดับ ซึ่งมีประสบการณ์ในการสอนนาฏศิลป์ภาคปฏิบัติของวิทยาลัยนาฏศิลป์ขั้นต้นปีที่ 1 จนถึงระดับปริญญาตรีดังนี้

1. เป็นผู้มีความสามารถจดจำท่ารำได้อย่างแม่นยำ และเชื่อมั่นในตนเองไม่เปลี่ยนแปลงท่ารำบ่อย ๆ จนผู้เรียนเกิดความสับสน ต้องทำตนเป็นแม่แบบที่ดี มีความแคล่วคล่องว่องไว ซึ่งเป็นบุคลิกที่ตัวอย่างหนึ่งของครูผู้สอนนาฏศิลป์
2. ต้องพยายามปรับปรุงตนเอง ฝึกหัดท่ารำและท่วงทีลีลาให้อยู่ในระดับมาตรฐานและถูกต้องในการวางอวัยวะต่าง ๆ เช่น การตั้งวง ได้แก่ วงนาง วงพระ ว่ามีความผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร ต้องให้นักเรียนเข้าใจและสามารถจำแบบการรำรำได้
3. ไม่ปิดบังอำพรางวิชา มีความจริงใจและตั้งใจที่จะถ่ายทอดวิชา ให้ศิษย์เต็มความสามารถ สอนอย่างไม่ปล่อยปละละเลย ต้องคอยกวัดขັນจับวงสูง วงต่ำ แขน ขา เท้า การทรงตัว การใช้ตัวอยู่เสมอ โดยครูต้องรำให้ดูเป็นตัวอย่าง เพื่อให้ผู้เรียนจดจำแบบได้ถูกต้อง
4. ครูต้องพยายามให้การเรียนนาฏศิลป์เป็นการเรียนด้วยความสนุกสนาน โดยครูต้องคอยทำอารมณ์ให้แจ่มใสอยู่เสมอ ต้องใจเย็น หนักแน่น และอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อย โดยเฉพาะในระยะเริ่มฝึกหัดใหม่ ๆ (จำเรียง นุชประดับ, สัมภาษณ์ อ่างถึงใน ชมนาด โสภณ, 2531)

จากหลักการสอนที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การสอนวิชาชั้นนาฏศิลป์ได้ให้ความสำคัญต่อตัวผู้สอน เพราะการสอนจะได้ผลดีหรือไม่ มากน้อยเพียงใดต้องพัฒนาที่ตัวผู้สอนก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งจะเห็นได้จากหลักการสอนดังกล่าว

1.2 สอนคุณธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพ หมายถึง การปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวทีต่อครูอาจารย์ มีความเชื่อมั่นในการศึกษาและยึดมั่นในการประกอบอาชีพด้วยความสุจริต เพื่อความเจริญในการอาชีพและวิชาชีพแขนงนี้ คุณธรรมที่สอนนั้นจะปลูกฝังให้กับศิษย์ด้วยนิธิไหว้ครู ซึ่งได้ยึดถือปฏิบัติมาช้านาน สืบมาจนถึงในยุคนี้โดยการกำหนดให้มีการประกอบนิธิไหว้ครู ครอบโบและครทุกปีในสถาบันการศึกษา หรืออย่างน้อยผู้เข้าศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์จะต้องเคยเข้านิธิไหว้ครูครอบโบและครในฐานะผู้รับสืบทอดวิชา นาฏศิลป์ต่อจากครูอาจารย์ ซึ่งนิธิไหว้ครูนี้เป็นการแสดงคารวะธรรมต่อครูผู้ประสิทธิ์ประสาทศิลปวิทยาการให้ ส่วนนิธิครอบหมาย ความว่า ผู้รับครอบเริ่มความเป็นศิลปินโดยสมบูรณ์ (อาคม สายาคม, 2525) นอกจากนี้ การสอนนาฏศิลป์ไทยยังเป็นแบบฝึกและทดสอบคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาเป็นอย่างดี เพราะนักศึกษามีโอกาสที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอันเป็นธรรมชาตินิสัยของตนเองให้อาจารย์ผู้สอนสามารถสังเกตเห็นได้ ดังนั้นอาจารย์จึงสามารถที่จะแก้ไขพฤติกรรมหรือสร้างเสริมคุณลักษณะบางอย่างให้เกิดขึ้นในตัวนักศึกษาได้ โดยตลอดระยะเวลาของการสอน ผู้สอนจะต้องคอยอบรมสั่งสอนในเรื่องกิริยามารยาท และความประพฤติของผู้เรียนไปด้วย เพื่อให้ผู้อยู่ในกรอบขนบประเพณีไทย เช่น การประพฤติตนให้ถูกต้องทำนองคลองธรรม การมีศีลธรรมจรรยา การตรงต่อเวลา และมีระเบียบวินัย เป็นต้น นอกจากนั้นยังต้องรื้อขนบในการฝึกหัดวิชานาฏศิลป์ เช่น ผู้เรียนจะต้องกราบครูก่อนและหลังการเรียน ด้วยการนั่งพับเพียบ เกือบเท้า ก้มตัวลงหมอบ เอี้ยวตัวให้ข้อศอกแนบกับพื้นตลอดถึงมือ พนมมือตั้งขึ้น ก้มศีรษะให้หน้าผากจรดมือ ไม่ต้องแบราบและกราบเพียงครั้งเดียว (ชมนาด โสภณ, 2531)

การอบรมให้ผู้เรียนนาฏศิลป์ไทยมีคุณธรรมด้านการสัมาคารวะต่อครู เป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ตามที่ ธนิต อยู่โพธิ์ (2516) ได้กล่าวไว้ว่า การเคารพกราบไหว้ระลึกถึงคุณของครูเป็นคุณนิมิตของศิษย์ เป็นเครื่องหมายของศิษย์ที่ดี เป็นเครื่องแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าศิษย์ผู้นั้นเป็นคนมีกตัญญูกตเวที แต่มิใช่ว่าจะพากันเคารพกราบไหว้ระลึกถึงเฉพาะท่านที่ล่วงลับดับชีพไปแล้ว และเฉพาะแต่ในวันทำนิธิไหว้ครูเท่านั้น ความจริงศิษย์จะต้องเคารพระลึกถึงทั้งท่านที่ล่วงลับไปและท่านที่ยังมีชีวิตอยู่ในบัดนี้ นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนมีความอดทนและตั้งใจจริงในการฝึกหัด และต้องเอาใจใส่ต่อการฝึกซ้อมอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและการจำทำรำได้อย่างคงทนถาวร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะแทรกปนอยู่ระหว่างการเรียนการสอนทุกระดับชั้นตอนที่ครูจะต้องใส่ใจอบรม

สั่งสอน การสอนด้านความมีวินัยและคุณธรรม จึงนับว่าเป็นส่วนสำคัญของการเรียนการสอน นาฏศิลป์ไทย

1.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้สอนปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพอันดีกับผู้เรียน ซึ่งจะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี และทำให้ผู้เรียนมีความอบอุ่นไม่ว่าจะอยู่ในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการสอนนาฏศิลป์ไทย เนื่องจากผู้สอนนาฏศิลป์ไทยส่วนใหญ่จะต้องปฏิบัติหน้าที่สอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สัมพันธภาพระหว่างผู้สอนและผู้เรียนจึงเป็นไปอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะการฝึกหัดปฏิบัติ นาฏศิลป์ไทยเป็นการเลียนแบบครู ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความอดทนในการฝึกหัดอย่างยิ่ง และผู้สอนก็ต้องดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนอย่างใกล้ชิดและจะรู้จักผู้เรียนเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการสอนนาฏศิลป์ก่อนที่จะมีการกำหนดหลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ผู้สอนไม่ได้พิจารณาแต่เฉพาะสติปัญญาหรือความสามารถของผู้เรียนเพียงอย่างเดียว หากแต่ว่าผู้เรียนจะต้องมีคุณสมบัติด้านอื่น ๆ ประกอบด้วย ได้แก่ การพิจารณาคุณสัณฐานที่ร้ายรำ บุคลิกรูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอ อีกทั้งมองลึกถึงจิตใจว่า มีความกตัญญูกตเวทีต่อครูเพียงใดด้วย ถ้าหากครูได้พิจารณาจนเป็นที่พอใจและไว้วางใจแล้ว จึงจะได้รับการฝึกหัดเพลงรำที่สูงกว่าระดับพื้นฐาน นอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้ในลำดับเนื้อหาวิชา (อาคม สหายาคม, 2525)

2. วิธีสอนนาฏศิลป์

เนื่องจากลักษณะเนื้อหาวิชาในหลักสูตรที่กำหนดไว้ก่อนจะจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะคือ ภาคทฤษฎีและปฏิบัติ จากลักษณะของเนื้อหาวิชาดังกล่าววิธีการสอนที่นำมาใช้จึงแบ่งออกได้เป็น

2.1 การสอนภาคทฤษฎี รายวิชาจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติของการละครและโขนประเภทต่าง ๆ องค์ประกอบของการละคร หลักและวิธีจัดการแสดง เป็นต้น ซึ่งได้แก่ วิชาประวัติการละครไทย ประวัติตัวละครและสถานที่สำคัญในเรื่องรามเกียรติ์ การแต่งกายและแต่งหน้า นาฏยศัพท์ การประพันธ์ ฯลฯ รายวิชาต่าง ๆ ในภาคทฤษฎีจะใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก โดยใช้สื่อการสอนประกอบ เช่น รูปภาพ หุ่นจำลอง สไลด์ วีดิทัศน์ เป็นต้น นอกจากนั้นก็ใช้วิธีสอนแบบการสาธิต การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง อาจมีการ

ให้นักศึกษาลงมือปฏิบัติบ้าง ตามลักษณะเนื้อหาวิชา เช่น การแต่งกายและแต่งหน้า หลักและวิธีจัดการแสดง เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในวิชานาฏศิลป์ไทยภาคทฤษฎีให้มีประสบการณ์คล่องกับภาคปฏิบัติ

2.2 การสอนภาคปฏิบัติ ยังคงใช้วิธีสอนแบบเก่าที่ได้รับแบบอย่างสืบทอดกันมา โดยมีวิธีการสรุปได้ดังนี้

1. ใช้วิธีสอนโดยการให้ปฏิบัติเลียนแบบครูเป็นหลัก ครูรำให้ดูเป็นแบบอย่าง ผู้เรียนจะต้องอาศัยการสังเกตและใช้ความจำในขณะที่ปฏิบัติตามอย่างครู แล้วใช้เทคนิคของการกระทำซ้ำบ่อย ๆ จนจดจำได้ขึ้นใจ และสามารถปฏิบัติเองได้
2. อธิบายท่ารำในขณะที่ปฏิบัติ ในขณะที่ครูสอนท่ารำนี้อาจต้องบอกท่ารำล่วงหน้าก่อนที่จะถึงจังหวะเพลงของท่ารำนั้น ๆ จนกว่าผู้เรียนจะสามารถจำท่ารำได้ รวมถึงจะต้องอธิบายนาฏยศัพท์คือคำศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกกริยาของการทำทำนาฏศิลป์ไปด้วย
3. การจับท่ารำของผู้เรียน ในการสอนนั้นผู้สอนจะต้องจับให้ผู้เรียนรำท่าทางได้ถูกต้อง สวยงามตรงตามความต้องการของครู โดยปกติแล้ว หลังจากที่ครูต่อท่ารำและผู้เรียนสามารถจำท่ารำได้ตามลำดับแล้ว ครูจะใช้วิธีจับตัวผู้เรียนให้ท่ารำเข้าระดับ จนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องอย่างอัตโนมัติ (ประทีน พวงลำลือ, 2512) แต่ในบางครั้งขณะที่ครูต่อท่ารำครูก็จะจับตัวผู้เรียนไปด้วย การจับตัวผู้เรียนถือได้ว่าเป็นเทคนิคการสอนด้วยซึ่งเทคนิคในการจับนั้นมีแตกต่างกันไป เช่น ใช้เล็บที่แหลมคมของครูจิกลงไปที่ตัวนักเรียน แทนการใช้มือจับอย่างนุ่มนวล หรือเวลาฝึกหัดท่าใดท่าหนึ่ง ครูจะให้ผู้เรียนทำท่านั้นอยู่นาน ๆ จนกว่าครูจะเดินจับท่าทางให้ปฏิบัติถูกต้องครบถ้วนทุกคน เป็นต้น (อาคม สยามคม, 2525)

3. อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน

อุปกรณ์การสอน เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนจะนำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและรวดเร็ว อุปกรณ์การสอนจึงเป็นเครื่องมือที่จะทำให้การเรียนการสอน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมีประสิทธิภาพ เช่น แผนภูมิ เทปบันทึกเสียง กระดานดำ ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ และวัสดุของจริง ฯลฯ หลักสำคัญคือผู้สอนจะต้องเลือกใช้สื่อการสอนเหล่านี้ให้เหมาะสมกับเนื้อหา จำนวนอุปกรณ์ที่มีอยู่ เมื่อเทียบกับจำนวนผู้เรียนความ

พร้อม และความทันสมัยของเครื่องมือเป็นเงื่อนไขที่ผู้สอนจะต้องพิจารณาประกอบการวางแผนหรือดำเนินการสอน

อุปกรณ์ประกอบการสอนที่ใช้ในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย เพื่อช่วยในการฝึกหัดนาฏศิลป์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. ไม้เคาะจังหวะและไม้เรียว การเคาะจังหวะมีความสำคัญมากในการกระตุ้นให้ผู้เรียนรำหรือเต้นโขนให้เข้ากับจังหวะของดนตรี นอกจากนี้ยังได้ใช้เป็นไม้เรียวสำหรับตีนักเรียนเพื่อเป็นการลงโทษ ถ้าหากรำหรือเต้นโขนผิด จิตใจเหม่อลอย ขาดสมาธิ หลงลืมท่ารำหรือจำท่าทางการรำรำนั้นไม่ได้ (ชมนาด โสภณ, 2531)

2. ดนตรี การฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยจะต้องใช้เพลงและดนตรีมาประกอบการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักท่วงทำนอง จังหวะ การร้องเพลง และสามารถรำหรือเต้นโขนเข้ากับดนตรีได้ นอกจากนี้ในการฝึกซ้อมการแสดงแต่ละครั้ง จะต้องใช้วงปี่พาทย์บรรเลงประกอบการฝึกซ้อมด้วย ถึงแม้ในการฝึกหัดจะใช้เพียง เครื่องบันทึกเสียงและม้วนเทปเท่านั้น

3. อุปกรณ์ประกอบการแสดง ในเวลาสอนจำเป็นจะต้องให้ผู้เรียนได้ฝึกหัดใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น กริช เตียง โคม ดาบ คร เป็นต้น ทั้งนี้เพราะในการแสดงจริงผู้แสดงจะต้องใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้สอนจึงต้องฝึกหัดวิธีการใช้ให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้สามารถใช้ได้อย่างถูกต้องเมื่อต้องออกแสดงจริง

สภาพแวดล้อมของชั้นเรียนเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งการจัดการเรียนการสอนมักจะคำนึงแต่เฉพาะตัวผู้สอน ผู้เรียนและอุปกรณ์การสอน โดยมิได้คำนึงถึงองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่อาจจะมีผลกระทบในทางตรงหรือทางอ้อม โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน เดวิส (Davies, 1980) อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนจากมหาวิทยาลัยอินเดียนา (Indiana University) ได้ให้ข้อคิดเห็นถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนในห้องคือ

1. ขนาดและรูปร่างของห้องเรียน ควรมีความเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน และมีขนาดพอเหมาะที่ผู้ที่นั่งข้างหลังสามารถที่จะมองเห็นผู้สอนกระดานดำ หรือแผนภูมิต่างๆ ได้ชัดเจน

2. อากาศภายในห้องเรียน อุณหภูมิภายในห้องนั้นมีผลต่อการเรียนของผู้เรียน โดยเฉพาะห้องเรียนที่อากาศร้อนจะทำให้ผู้เรียนง่วงนอน หรืออึดอัด และถ้าอากาศเย็นเกินไปก็จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกครั่นเนื้อครั่นตัวและอาจไม่สบายได้

3. เสียง สภาพห้องเรียนบางแห่งอาจมีเสียงรบกวน ได้แก่ เสียงเครื่องปรับอากาศภายในห้องเรียน น้ดลม หรือเสียงจากภายนอกที่ผ่านเข้ามา เช่น คนเดินผ่าน หน้าห้อง หรือเสียงจากการเรียนการสอนในห้องเรียนถัดไป

สำหรับสถานที่ที่ใช้ในการฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยภาคปฏิบัติ ควรมีความกว้างเพียงพอที่ผู้เรียนทุกคนจะใช้ในการฝึกหัดได้อย่างสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรติดกระจก เพราะการรำหน้ากระจกเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นท่วงท่าการรำรำของตนเองว่าปฏิบัติได้อย่างสวยงามถูกต้องเหมือนกับครูผู้สอนมากน้อยเพียงใด และจะได้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องได้ด้วยตนเอง (ชมนาด โสภณ, 2531)

4. การประเมินผลการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย

การเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย มีลักษณะเช่นเดียวกับการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาทั่วไป คือ ต้องมีการประเมินผลซึ่งลักษณะการประเมินมีดังนี้

1. ภาคทฤษฎี ส่วนมากเป็นการทดสอบข้อเขียน และมีการสอบปฏิบัติบ้าง ในวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการลงมือปฏิบัติ เพื่อฝึกให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ด้านทักษะด้วย เช่น วิชาการแต่งกายและการแต่งหน้า วิชาหลักและวิธีจัดการแสดง เป็นต้น

2. ภาคปฏิบัติ ประเมินผลโดยการให้ผู้เรียนปฏิบัติ เน้นการทดสอบด้านทักษะของผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่อาจมีการประเมินผลด้านความรู้บ้าง โดยการให้ทำรายงาน เกี่ยวกับการบันทึกท่ารำ หรือการค้นคว้าประวัติของการรำชุดต่าง ๆ

เครื่องมือในการวัดประเมินผลนั้น อาจมีวิธีการและลักษณะที่แตกต่างกันออกไปทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เช่น อาจวัดด้วยการสังเกต การปฏิบัติจริง การซักถาม ครูควรใช้เครื่องมือหลาย ๆ อย่าง เพื่อให้ผลของการวัดมีคุณค่าสมบูรณ์ การประเมินผลจะกระทำตั้งแต่เขาเรียนเป็นต้นไป เช่น ตรวจคนมาและไม่มาเรียน สังเกตและสอบถามว่าใครสนใจตั้งใจเอาใจใส่ในกิจกรรมการเรียนมากน้อยเพียงใด ครูควรแจ้งให้ผู้เรียนทราบ ล่วงหน้าถึงโครงการสอนและวัตถุประสงค์ เพื่อจะได้เป็นการเตรียมตัวและสร้างทัศนคติที่ดีต่อการสอนอันจะเป็นผลในการส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียน และความสัมฤทธิ์ผลการเรียนสูงขึ้น (สมบุญ กุณวาล, 2525)

ตอนที่ 3 การศึกษาเกี่ยวกับการสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ การสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์

ในการสังเกตพฤติกรรมการสอนอย่างมีระบบจะต้องมีเครื่องมือสำหรับสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนในชั้นเรียน ซึ่งมีระเบียบวิธีการหลายวิธีตามจุดประสงค์ของการใช้ อาจจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภทคือ

1. ระบบการให้สัญลักษณ์ (Sign System) เป็นระบบที่กำหนดกิริยาท่าทางหรือพฤติกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรืออาจไม่เกิดขึ้นในระหว่างช่วงเวลาสังเกต ผู้สังเกตจะบันทึกหรือทำเครื่องหมาย (/ หรือเครื่องหมายอื่น ๆ) ที่สังเกตเห็นได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ลงในแบบฟอร์ม โดยไม่คำนึงถึงความถี่ของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น คือ พฤติกรรมถูกบันทึกเพียงครั้งเดียวในแต่ละช่วงของการสังเกต ผลการบันทึกจะบอกให้ทราบว่า ในระหว่างที่ทำการสังเกตนั้น มีพฤติกรรมอะไรเกิดขึ้นบ้าง หรืออาจบอกได้ต่อไปอีกว่าพฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นบ่อยเพียงไร เครื่องมือสังเกตที่ใช้ระบบสัญลักษณ์ (Sign System) เช่น "OSCAR II"

"OSCAR II" เป็นชื่อของเครื่องมือสังเกต ย่อมาจาก Observation Schedule and Record II ลักษณะของ OSCAR II เป็นเครื่องมือที่มุ่งวัดพฤติกรรมในชั้นเรียนลักษณะ Multiple Dimension of Classroom Observation Behavior ผู้ที่สร้างเครื่องมือนี้คือ Donald M. Medley และ Harold E. Mitzel โดยปรับปรุงจาก OSCAR ข้อดีของ OSCAR II คือสามารถใช้สังเกตได้เพียงคนเดียว มีวิธีการบันทึกที่ง่าย สามารถสังเกตพฤติกรรมได้หลายอย่าง (อโรวรรณ จุณภาท และคนอื่น ๆ, 2524)

เครื่องมือ OSCAR II มีส่วนประกอบอยู่ 4 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรม (Activities Section)
2. ส่วนที่เกี่ยวกับวัสดุ (Materials Section)
3. ส่วนที่เกี่ยวกับการแสดงออก (Sign Section)
4. ส่วนที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางพฤติกรรมอย่างมีความหมาย

(Expressive Behavior Section)

ในการสังเกตการสอน ผู้สังเกตจะบันทึกผลการสังเกตโดยใส่เครื่องหมาย / (รอยคะแนน) ตามรายพฤติกรรมที่ผู้ถูกสังเกตปฏิบัติ รายพฤติกรรมที่ระบุไว้ในเครื่องมือ OSCAR II ในแต่ละส่วน มีดังนี้

1. ส่วนที่เป็นกิจกรรม รายพฤติกรรมที่ระบุในส่วนนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนย่อย คือ
  - 1.1 ส่วนที่เป็นกิจกรรมครู มีรายพฤติกรรมที่ระบุไว้ เช่น ทำงานกับเด็กเป็นรายบุคคล ทำงานกับเด็กเป็นกลุ่มเล็ก ๆ การถามคำถาม ฯลฯ
  - 1.2 ส่วนที่เป็นกิจกรรมนักเรียน มีรายพฤติกรรมที่ระบุไว้ เช่น อ่านหนังสือ ทำงานอยู่ที่โต๊ะ ฯลฯส่วนที่เป็นกิจกรรมของครูและนักเรียนนี้ ให้ผู้สังเกตบันทึกผล 1 ครั้ง ภายใน 5 นาที
2. ส่วนที่เกี่ยวกับวัสดุ มีรายพฤติกรรมที่ระบุไว้ เช่น กระดานคำ ป้ายนิเทศ แผนที่ สไลด์ ฟิล์ม ฯลฯ ในส่วนนี้ให้ผู้สังเกตบันทึกผล 1 ครั้ง ภายใน 5 นาที
3. ส่วนที่เกี่ยวกับการแสดงออก มีรายพฤติกรรมที่ระบุไว้ เช่น ครูเคลื่อนไหวอย่างอิสระ นักเรียนเคลื่อนไหวอย่างอิสระ ฯลฯ ในส่วนนี้ให้ผู้สังเกตบันทึกผล 1 ครั้ง ภายใน 5 นาที
4. ส่วนที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางพฤติกรรมอย่างมีความหมาย มีรายพฤติกรรมที่ระบุไว้ เช่น ครูมองและแสดงอาการยอมรับนักเรียน ให้คำสนับสนุนแก่นักเรียน แก้ปัญหาให้นักเรียน ฯลฯ ในส่วนนี้ให้ผู้สังเกตบันทึกผล 1 ครั้ง ภายใน 10 นาที

2. ระบบการแยกประเภท (Categories system) เป็นระบบที่จำกัดวิธีการสังเกตเฉพาะพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยจำแนกพฤติกรรมออกเป็นประเภท แต่ละประเภทใช้หมายเลขหรือสัญลักษณ์ประจำพฤติกรรมแทน ผู้บันทึกพฤติกรรมจะต้องศึกษาและจดจำสัญลักษณ์ประจำแต่ละประเภทให้แม่นยำ การสังเกตพฤติกรรมการสอนนั้นจะสังเกตในห้องเรียนโดยตรงหรือจากวิดีโอเทป (Video Tape) ก็ได้ และการบันทึกพฤติกรรมจะทำให้ช่วงเวลาจำกัด คือ บันทึกพฤติกรรมทุกครั้งที่เกิดขึ้นในทุก 3 วินาที ตัวอย่างของการบันทึกด้วยวิธีนี้คือ Flanders' Interaction Analysis Categories

ลักษณะเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของ ฟแลนเดอร์ส จำแนกพฤติกรรมออกเป็นประเภท (Categories system) เป็น 10 ประเภท คือ พฤติกรรมทางวาจาของครู 7 ประเภท ของนักเรียน 2 ประเภท และการเรียนหรือวุ่นวาย

ลับสนอีก 1 ประเภท ในพฤติกรรมของครู 7 ประเภทนี้ 4 ประเภทแรกเป็นคำพูดที่ครูใช้อธิบายผลต่อนักเรียนทางอ้อม ส่วนอีก 3 ประเภทเป็นคำพูดที่ครูใช้อธิบายผลต่อนักเรียนโดยตรง (Flanders, 1970)

ประโยชน์ของการสังเกตพฤติกรรมการสอน

ประโยชน์ของการสังเกตพฤติกรรมการสอนอย่างมีระบบ มีดังนี้

1. สามารถนำไปใช้ในการนิเทศการศึกษาได้ เพราะช่วยให้ผู้สอนได้ทราบพฤติกรรมของตนเองในห้องเรียนได้ชัดเจน ทำให้สามารถปรับปรุงตนเองได้ง่ายขึ้น
2. สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการวิจัยได้ (จิรัชย์ ปรณโชติ, 2515)

การสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูในห้องเรียน นับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมากในการพัฒนาการสอน และปรับปรุงคุณภาพของครูซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการสอนได้บรรลุผลสัมฤทธิ์ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาอีกด้วย (พจน์ สะเพียรชัย, 2517)

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอน

การสังเกตพฤติกรรมการสอนอย่างมีระบบมีหลายวิธี แต่ไม่มีวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่จะสังเกตพฤติกรรมภายในห้องเรียนได้ครอบคลุมทุกพฤติกรรม (Ober, 1971) ดังนั้นจึงมีผู้ให้ความสนใจศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ด้วยวิธีต่าง ๆ หลายวิธี ซึ่งพอสรุปวิธีการศึกษาออกเป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มแรก การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์

กลุ่มที่ 2 การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสอบถาม

กลุ่มที่ 3 การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ทั้ง 3 กลุ่ม มีดังนี้

กลุ่มแรก การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ จากการวิจัยเท่าที่ผ่านมามีส่วนมากเป็นการวิจัยทางด้านพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ (Interaction Analysis) ทางวาจา โดยถือว่าวาจาเป็นสื่อการ

สอนที่สำคัญ และพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลในการสอน วิธีการวัดพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ วิธีการของ แฟลนเดอร์ส (Flanders) เครื่องมือวัดพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ได้มีผู้นำมาใช้ หรือดัดแปลงมาใช้ในการวิจัยพฤติกรรมการสอนมากมาย เช่น สตอลลิง (Stalling) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนในห้องเรียนทั้งพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่ใช้และไม่ใช้วาจาในห้องเรียน โดยใช้เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่ดัดแปลงมาจากเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของ แฟลนเดอร์ส นอกจากนั้น โรเบิร์ต และ เบคเกอร์ (Roberts and Becker) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนทางด้านวิศวกรรม วิชาปฏิบัติการในโรงฝึกงาน โดยดัดแปลงวิธีการสังเกตพฤติกรรมการสอนของแฟลนเดอร์สมาประยุกต์ใช้เช่นกัน แต่ไม่ได้มุ่งความสนใจพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของผู้สอนเป็นหลัก (โรเบิร์ต และ เบคเกอร์ อ้างถึงใน ไพโรจน์ ติरणานกุล และคณะ, 2522)

รายงานการวิจัยโดยใช้การสังเกตพฤติกรรมในประเทศไทย ได้แก่ ไพโรจน์ ติरणานกุล และคณะ (2522) ได้วิเคราะห์ลักษณะการสอนวิชาวิศวกรรมศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาโดยนำวิธีการของ Flanders Stalling และ Roberts และ Becker มาสร้างเครื่องมือการสังเกตพฤติกรรมการสอนขึ้น เรียกเครื่องมือที่ว่า ตารางวินิจฉัย รูปแบบการสอนวิชาวิศวกรรมศาสตร์ (A Diagnostic Device for Engineering Subjects Teaching Style หรือ DDTs) พฤติกรรมการสอนที่กำหนดขึ้นมี 18 หัวข้อคือ การมอบงาน การแนะนำเป็นรายบุคคล การอภิปรายร่วม การปฏิบัติงานในห้อง การอธิบายตามบท การสาธิต การบรรยายความ การบรรยายจากภาพ การเขียนไปพูดไป การวาดไปพูดไป อาจารย์ถาม นักศึกษาตอบ นักศึกษาถาม นักศึกษาพูด อาจารย์ตอบ การเขียนหนังสือ การวาดภาพ การแสดงตัวอย่างและความสับสน ในการศึกษาที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยวิธีการสังเกตพฤติกรรมการสอน การสัมภาษณ์ และจากแบบสอบถาม ผลการศึกษพบว่า จากการสังเกตพฤติกรรมการสอน ผู้สอนทั้งหมดใช้วิธีสอนแบบบรรยาย สาธิต ถามตอบ และอธิบาย จากแบบสอบถามพบว่า ผู้สอนใช้วิธีสอนแบบปฐกฐาเป็นวิธีสอนหลัก ร้อยละ 95.32 จากการสัมภาษณ์ก็เช่นเดียวกันคือ ใช้วิธีสอนแบบปฐกฐาเป็นหลัก รองลงมาคือ อธิบายตามเอกสารคำสอน (sheet) สำหรับวิธีบรรยายผู้สอนใช้วิธี อธิบายข้อเท็จจริง ปัญหา หรืออธิบายความสัมพันธ์ต่าง ๆ และยกตัวอย่างให้เห็นจริง

นอกจากพฤติกรรมการสอนในสาขาวิศวกรรมศาสตร์แล้ว ได้มีผู้ศึกษาพฤติกรรมการสอนในสาขาวิชาพยาบาลโดย ศิริจิตร์ ตันตวิฏิกุล (2529) ซึ่งวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของอาจารย์พยาบาลวิชาพยาบาลพื้นฐานภาคทฤษฎีจากวิทยาลัยพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานคร ในด้านการบรรยาย การตั้งคำถาม และการตอบคำถาม โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการสอนประเภท Sign system ซึ่งปรับปรุงมาจากแบบสังเกตพฤติกรรม The Florida Taxonomy of Cognitive Behavior และแบบสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของแฟลนเดอร์ส ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมด้านการบรรยายที่เน้นความรู้ความจำเกี่ยวกับการให้ความรู้ด้านข้อเท็จจริง กฎและทฤษฎีต่าง ๆ มากที่สุด พฤติกรรมด้านตั้งคำถามเน้นความรู้-ความจำมากที่สุดเช่นเดียวกัน ส่วนพฤติกรรมการตอบคำถามทั้งหมดอยู่ในระดับน้อยที่สุด ไม่ปรากฏพฤติกรรมการสอนด้านการตอบคำถามที่เน้นการสังเคราะห์และการประมาณค่า ส่วนบรรยายภาคการเรียนการสอนวิชาพยาบาลพื้นฐานภาคทฤษฎีที่พบมากคือ เต็มใจยอมรับข้อบกพร่องและความผิดพลาดของตน และกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการเรียน ในด้านปัญหาการจัดการเรียนการสอน พบว่าส่วนใหญ่มีปัญหาระดับปานกลาง ได้แก่ เวลาในการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและการจัดกิจกรรม ความสนใจของผู้เรียนต่างกัน

กลุ่มที่ 2 การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสอบถามพบว่า ผู้วิจัยจำนวนมากใช้แบบสอบถามในการศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า แบบการจัดลำดับความสำคัญของข้อกระทง และการวิเคราะห์ตัวประกอบ เป็นต้น ดังมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของการสอน

การได้ศึกษาตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการสอนของอาจารย์นั้น โทมัส และ เพนนี่ (Thomas and Penny, 1975) ได้ศึกษาโดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าให้นักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหารเป็นผู้ประเมิน พบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการสอนของอาจารย์ คือ ปล่อยให้ให้นักศึกษาใช้ความคิดเพื่อตัวของตัวเอง และสนับสนุนให้นักศึกษาคิด โดยยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้ดูของจริง สำหรับในประเทศไทยได้มีผู้วิจัยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าในการศึกษาพฤติกรรมการสอนเช่นกัน เช่น ปิ่นวดี จิวงษานรักษ์ (2519)

(2519) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนทั่วไป ผลการวิจัยในด้านวิธีการสอนพบว่า อาจารย์ใน
ทุกภาควิชาใช้วิธีสอนแบบบรรยาย แต่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมภายหลังมากที่สุด วิธี
สอนที่รองลงมานั้นส่วนใหญ่อาจารย์ใช้วิธีสอนแบบบรรยายเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งสอดคล้องกับผล
การวิจัยของ วันทนีย์ ชูศิลป์ (2521)

ส่วนในสาขาวิชาดนตรีนั้น พันธศักดิ์ พลสารมย์ (2532) ได้ศึกษาพฤติกรรมการ
สอนดนตรีในมหาวิทยาลัยอีสานใต้ 9 ด้าน คือ ด้านลักษณะส่วนตัวผู้เรียนผู้สอน ภาษาและ
เสียง การเตรียมการเรียนการสอน การเสนอเนื้อหา การจูงใจ การประเมินผล ความมี
วินัย ปฏิสัมพันธ์และด้านการกำหนดงาน โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าและ
แบบสำรวจพฤติกรรม ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะส่วนตัวของอาจารย์ต่างกายเรียบร้อยมาก
แต่ขาดความมีอารมณ์ขัน และความเป็นกันเอง การเตรียมการสอนอาจารย์มีการกำหนด
การเรียนและรายละเอียดเกี่ยวกับวิชาอย่างชัดเจน มีการวางแผนการเรียนการสอนร่วมกัน
ระหว่างผู้เรียนผู้สอนน้อย ขาดการติ-ชม อาจารย์เข้าสอนซ้ำเป็นครั้งคราว และมีการ
ติดตามงานที่มอบหมายน้อย ส่วนด้านปัญหาการเรียนการสอนพบว่า อาจารย์ไม่พอเพียงและ
ขาดอาจารย์ที่สอนโดยตรง อาคารสถานที่ห้องเรียนและห้องซ้อมไม่เหมาะกับการเรียนการ
สอน นักศึกษามีพื้นฐานทางดนตรีน้อย นักศึกษาขาดความรับผิดชอบและเอาใจใส่ในการเรียน
การฝึกซ้อม

นอกจากนี้ในสาขานาฏศิลป์ไทยได้มีการศึกษาและเปรียบเทียบทัศนะของนักศึกษา
บุคลากรประจำการและบัณฑิตวิชาเอกนาฏศิลป์ที่มีต่อพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ผู้สอนวิชา
เอกนาฏศิลป์ในสถาบันราชภัฏอุดรธานี ของ บุญสม สุขมาลนงษ์ (2536) โดยศึกษา
ประสิทธิภาพการสอนเก้าด้าน คือ การเตรียมการสอน การเสนอเนื้อหาในการสอน การ
ใช้อุปกรณ์การสอน การมอบหมายงาน การเสริมแรงทางการเรียน การประเมินผลการ
เรียนการสอนและนำข้อมูลย้อนกลับ การช่วยเหลือผู้เรียนเพิ่มเติม การสร้างบรรยากาศ
ในชั้นเรียนและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน แบบสอบถามที่ใช้เป็นแบบมาตราส่วน
ประมาณค่า 5 ระดับ ผลการวิจัยพบว่า ทัศนะของนักศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมการสอนของ
อาจารย์ผู้สอนวิชาเอกนาฏศิลป์เป็นรายด้านรวมเก้าด้าน เห็นว่าอยู่ในระดับปานกลาง ส่วน
บุคลากรประจำการและบัณฑิตวิชาเอกนาฏศิลป์เห็นว่ายู่ในระดับมาก นักศึกษาที่มีพื้นฐานความรู้
วิชาเอกนาฏศิลป์ต่างกัน มีทัศนะต่อพฤติกรรมการสอนของอาจารย์รวมเก้าด้านไม่แตกต่างกัน
ส่วนบุคลากรประจำการมีพื้นฐานความรู้วิชาเอกนาฏศิลป์ต่างกันมีทัศนะต่อพฤติกรรมการสอนของ

อาจารย์รวมเก้าด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการมอบหมายงานด้านการเสริมแรงทางการเรียน ด้านการประเมินผลการเรียนการสอนและนำข้อมูลย้อนกลับ และด้านการช่วยเหลือผู้เรียนเพิ่มเติม

สำหรับการศึกษานฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า และแบบการจัดลำดับข้อภระทงนั้น ยังมีวิธีการศึกษาโดยนำแบบสอบถามวิเคราะห์ตัวประกอบ ซึ่งมีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

การประเมินการสอน

การวิจัยเพื่อประเมินการสอนของอาจารย์ที่เกิดขึ้นเสมอในห้องเรียน ซึ่ง ยอร์จ และ จูเลียส (George and Julius, 1968) ได้วิจัยโดยการวิเคราะห์ตัวประกอบพบว่า ได้ตัวประกอบของการสอน 9 ตัว คือ ความเชื่อมั่นและทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ความกระจำงในวิชา ทศนคติที่ดีต่อนักศึกษา อาจารย์ให้ความสนใจ และกระตุ้นความคิดเห็นของนักศึกษา ความยุติธรรมในการประเมินผล มีสื่อการสอนที่ดีและเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา ความถี่ของการประเมินผล ความสนใจและความรู้ในเนื้อหาวิชาและการเตรียมการสอน สำหรับในด้านทศนคติที่ดีต่อนักศึกษา พบว่า ประกอบด้วยตัวแปร คือปรารถนาที่จะช่วยผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี มีความเห็นอกเห็นใจผู้เรียน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดโอกาสให้วิจารณ์และซักถาม มีอารมณ์ขัน มีความยืดหยุ่น มีอิสระในการจัดกิจกรรมการสอน ส่วนในด้านการให้ความสนใจและกระตุ้นความคิดเห็นของนักศึกษา พบว่า ประกอบด้วย เห็นความสำคัญของสิ่งเร้า ใช้สื่อการสอนได้อย่างน่าสนใจ เห็นความสำคัญของวิชาอื่น ๆ จัดสถานการณ์รอบตัวได้อย่างเหมาะสม

ประสิทธิภานการสอน

ประสิทธิภานของการสอนระดับอุดมศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ จริยา สิงคินิภา (2520) ได้ศึกษานพบว่าจำแนกตัวประกอบได้ 5 ตัว คือ ลักษณะของอาจารย์ ทักษะการสอน ความสัมพันธ์ของอาจารย์-นิสิต การใช้อุปกรณ์ วิธีสอน วัสดุอุปกรณ์ การวัดผล ทศนคติต่อวิชาที่สอนและผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลดาวัลย์ ชมมณฑา (2520) ที่ได้ทำการศึกษาตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภานของการสอนระดับอุดมศึกษา สาขามนุษยศาสตร์ แต่จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ได้ตัวประกอบ 6 ตัว คือ อุปกรณ์การสอน บุคลิกลักษณะ

ของอาจารย์ วิธีการสอน ตำราเรียน ทักษะของอาจารย์ต่อนิสิต และทักษะการสอน โดยมีตัวแปรต่าง ๆ ในแต่ละตัวประกอบ เช่น ในด้านวิธีการสอน ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นของนิสิต การรับฟังคำตอบของนิสิตอยู่เสมอ ตกเตียงปัญหา การนำเข้าสู่บทเรียนและบอกวัตถุประสงค์ของการสอนแต่ละวิชา ในด้านทัศนคติของอาจารย์ต่อนิสิต ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ การพอใจในผลการเรียนของนิสิต การพอใจในพฤติกรรมของนิสิต คำชม คำวิจารณ์ของอาจารย์ บุคลิกภาพท่าทางของอาจารย์ที่แสดงต่อนิสิต การช่วยเหลือนิสิตทั้งด้านวิชาการและกิจกรรม การให้การบ้านและแบบฝึกหัด และการให้ความเป็นกันเองกับนิสิต และในด้านทักษะการสอนประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ การแบ่งเวลาในแต่ละเรื่องได้อย่างเหมาะสม การยกตัวอย่างได้ชัดเจนตรงเนื้อเรื่องวิชา การปรับปรุงเนื้อเรื่องวิชาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การเตรียมการสอนทุกครั้ง และการตอบคำถามได้อย่างแจ่มแจ้ง

ในปีเดียวกันนั้น จินตนา มามวง (2520) ได้ทำการศึกษาตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษา สาขาสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ได้ตัวประกอบ 5 ตัว คือ ความสัมพันธ์ของอาจารย์กับนิสิต เช่น การยินดีติดต่อกับนิสิตด้วยความจริงใจ การให้เกียรตินิสิต การมีความเป็นกันเองกับนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน การทำตัวดีเสมอต้นเสมอปลาย การมีความรู้สึกที่ดีต่อนิสิตตั้งแต่แรกสอน การพยายามส่งเสริมให้นิสิตเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง การชมและวิจารณ์ผลงานของนิสิตอย่างยุติธรรม การให้ความช่วยเหลือทั้งด้านวิชาการและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตัวประกอบอื่น ๆ ได้แก่ วิธีสอน บุคลิกภาพของอาจารย์ ทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อวิชาที่สอน และการประเมินผล ส่วนชาติา บัวแสง ได้ศึกษาตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนในสาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ ผลการวิจัยพบว่า ได้ตัวประกอบ 5 ตัวเช่นกัน ได้แก่ อุปกรณ์การสอน ลักษณะบุคลิกของอาจารย์ ทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อนิสิตและวิชาที่สอน บรรยากาศในชั้นเรียน และทักษะในการสอน

จากการศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยวิธีวิเคราะห์ตัวประกอบปรากฏว่า ผลการวิจัยเมื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตัวประกอบ จะได้ตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสอนของอาจารย์สอดคล้องกัน แม้จะไม่เรียงลำดับเช่นเดียวกันก็ตาม สรุปได้ว่าตัวประกอบที่สำคัญสำหรับพฤติกรรมการสอนของอาจารย์คือ บุคลิกลักษณะของอาจารย์ ความสัมพันธ์ของอาจารย์กับนิสิตนักศึกษา อุปกรณ์การสอน วิธีสอนหรือทักษะในการสอน การ

ประเมินผล และบรรยากาศในชั้นเรียน

กลุ่มที่ 3 การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยพฤติกรรมการสอนของอาจารย์และลักษณะของอาจารย์ไว้ดังนี้

พฤติกรรมการสอนที่มีประสิทธิภาพ

รายงานการวิจัยเพื่อศึกษาพฤติกรรมของอาจารย์พยาบาลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเวอร์จิเนีย (Virginia, 1965) ได้วิจัยโดยใช้วิธีสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Group Interview) และเขียนพฤติกรรมของอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้อำนวยการพยาบาล อาจารย์พยาบาล นักศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 ของมหาวิทยาลัยคาลิฟอร์เนีย ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมของอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพมี 19 ประการ คือ ยอมรับความแตกต่างของนักศึกษาแต่ละบุคคล มีความซื่อสัตย์ ให้โอกาสและเวลาที่เหมาะสมแก่นักศึกษา ไม่ทำให้นักศึกษาอายต่อหน้าผู้อื่น เป็นที่ปรึกษาแก่นักศึกษา มีความมั่นใจ เป็นผู้ที่ผ่อนคลายยาวได้ ทำงานร่วมกับนักศึกษาได้ดี เห็นใจนักศึกษา ให้ความอบอุ่นแก่นักศึกษา เตรียมการสอนและงานได้เหมาะสม สามารถอธิบายสิ่งที่นักศึกษาไม่เข้าใจให้นักศึกษารู้สึกว่าเขาเป็นบุคคลสำคัญ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาของนักศึกษาได้ มีความรับผิดชอบ เข้าใจความต้องการของนักศึกษาแต่ละคนเป็นตัวอย่างที่ดี ควบคุมตัวเองดี และกระตุ้นนักศึกษาเสมอ

ส่วนการศึกษานักศึกษามิซิปปีและมิซิปปีของอาจารย์พยาบาลในทัศนะของนักศึกษานพยาบาล มาร์กาเรต (Margaret, 1966) ได้ศึกษาจาก 5 มหาวิทยาลัยทั้งของรัฐบาลและเอกชน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Group Interview) นักศึกษากลุ่มละ 5-8 คน ขณะสัมภาษณ์ไม่มีอาจารย์อยู่และให้นักศึกษาเขียนพฤติกรรมของอาจารย์พยาบาลในแบบฟอร์มที่กำหนดให้ในเวลา 50 นาที ผลการวิจัยพบว่า ด้านการสอนทั้งในห้องเรียนและภาคปฏิบัติ พฤติกรรมที่พึงประสงค์คือ การสอนมีวิสัยทัศน์ให้นักศึกษาอยากเรียน รู้จักคิด ตั้งใจสอน วิพากษ์วิจารณ์ในการสร้างสรรค์เสมอ มีความรักทันต่อเหตุการณ์ของโลก ที่ไม่พึงประสงค์ คือ สอนโดยอ่านจากบทเรียนและในด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรมที่พึงประสงค์คือ ให้ความอบอุ่นเป็นกันเอง จริงใจ สนใจ เห็นใจนักศึกษา ที่ไม่พึงประสงค์ คือ ไม่เห็นใจผู้อื่น

จากการศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์พบว่า วิธีการสอนพฤติกรรมการสอนนั้นมีวิธีศึกษาได้หลายวิธี และสามารถนำวิธีต่าง ๆ มาศึกษารวมกันได้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนทั้งทางด้านวิธีสอน ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน การประเมินผล บรรยากาศการเรียนการสอน ตลอดจนการปลูกฝังความมีวินัย และคุณธรรม ซึ่งล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย